

УДК 159.9.316.6

DOI <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2023.5.10>

Вінс Вікторія Анатоліївна,

кандидат психологічних наук, доцент,
завідувачка кафедри практичної психології
Університету Григорія Сковороди в Переяславі
ORCID ID: 0000-0002-7285-7711

Кузьменко Тетяна Миколаївна,

старший викладач кафедри практичної психології
Університету Григорія Сковороди в Переяславі
ORCID ID: 0000-0002-9960-1513

Матюхіна Ірина Петрівна,

здобувачка магістерського рівня вищої освіти
спеціальності «Психологія»
за освітньою програмою «Практична психологія»
Університету Григорія Сковороди в Переяславі
ORCID ID: 0009-0003-9563-7716

ЧИННИКИ ЗАДОВОЛЕНОСТІ ВЗАЄМИНАМИ СЕРЕД МОЛОДИХ ТА СЕРЕДНІХ ЗА ВІКОМ СІМЕЙНИХ ПАР

FACTORS OF RELATIONSHIP SATISFACTION AMONG YOUNG AND MIDDLE-AGED COUPLES

У статті розкрито чинники задоволеності взаєминами серед молодих та середніх за віком сімейних пар. Звернуто увагу на проблеми, які сьогодні змушені переживати всі українські родини. Відмічено, що через постійний стрес, тривогу, страхи стан міжособистісних відносин у парах погіршився. Особливу увагу акцентовано на молоді сім'ї, які на етапі вирішення проблем взаємної адаптації, пізнання один одного, налагодження взаємодії, змушені долати щоденні виклики війни. Визначено функції сім'ї, зокрема, репродуктивну, виховну, господарсько-побутову (економічну), рекреаційну (відновлення), регулятивну, психологічного благополуччя. Охарактеризовано чинники, які сприятливо впливають на міжособистісні взаємини подружжя на різних етапах розвитку сім'ї, серед яких виділено міжособистісну симпатію, взаєморозуміння, забезпечення можливості для самореалізації та особистісного зростання кожного з подружжя, надання особистісної свободи, що ґрунтується на довірі та повазі, розуміння та підтримки один одного, психологічна сумісність, рівень освіченості партнерів, рольові очікування та домагання, єдність подружжя у поглядах на сімейне життя і спільні цінності, виховання дітей, на якості міжособистісних взаємин та інші. Звернуто увагу на віці сім'ї як одному із чинників задоволеності шлюбом. Для визначення впливу чинників на задоволення шлюбом у порівнянні молодих сімей та сімей середнього віку проведено емпіричне дослідження, результати якого наведено у статті. Дослідження проводилося із використанням відповідного психодіагностичного інструментарію, серед якого 1) «Методика діагностики міжособистісних відносин» (Т. Лірі); 2) опитувальник «Розуміння, емоційне тяжіння, авторитетність» (А. Волкова) та 3) «Опитувальник задоволеності шлюбом» (В. Столін, Т. Романова, Г. Бутенко). У результаті було виявлено відмінності у задоволеності взаєминами серед молодих та середніх за віком сімейних пар.

Ключові слова: сім'я, взаємини, молода сім'я, сім'я середнього віку, задоволеність, шлюб, міжособистісні взаємини, емоційне ставлення.

The article reveals the factors of relationship satisfaction among young and middle-aged couples. Attention is drawn to the problems that all Ukrainian families are forced to experience today. It is noted that the state of interpersonal relations in couples has deteriorated due to constant stress, anxiety, and fears. Particular attention is paid to young families, who, at the stage of solving the problems of mutual adaptation, getting to know each other, establishing interaction, are forced to overcome the daily challenges of war. The functions of the family are defined, in particular, reproductive, educational, household (economic), recreational (restoration), regulatory, and psychological well-being. The author characterises the factors that have a favourable impact on interpersonal relations of spouses at different stages of family development, among which are interpersonal sympathy, mutual understanding, provision of opportunities for self-realisation and personal growth of each

spouse, and granting of personal freedom, based on trust and respect, understanding and support of each other, psychological compatibility, level of education of partners, role expectations and claims, unity of spouses in their views on family life and common values, upbringing of children, quality of interpersonal relationships, etc. Attention is paid to the age of the family as one of the factors of marriage satisfaction. An empirical study was conducted to determine the influence of factors on marriage satisfaction in comparison of young and middle-aged families, the results of which are presented in the article. The study was conducted using the appropriate psychodiagnostic tools, including 1) "Methodology for Diagnosing Interpersonal Relationships" (T. Leary); 2) "Understanding, Emotional Attraction, Authority" questionnaire (A. Volkova) and 3) "Marriage Satisfaction Questionnaire" (V. Stolin, T. Romanova, G. Butenko). The results revealed differences in relationship satisfaction among young and middle-aged couples.

Key words: *family, relationships, young family, middle-aged family, satisfaction, marriage, interpersonal relationships, emotional attitude.*

Постановка проблеми. У сучасних умовах життя кожна українська сім'я переживає складні проблеми, пов'язані із матеріальним добробутом та моральними цінностями родинної системи. Багато українців втратили рідних людей, житло, майно, роботу та можливість працевлаштування. У багатьох знизився стан здоров'я та самопочуття, виникли як психологічні прояви тривожності, напруженості, роздратування, агресії, депресивних думок, так і психосоматичні, фізичні захворювання. Внаслідок тривалого впливу стресових подій, пов'язаних з війною в Україні, багато людей сформували компенсуючі захисні механізми уникання або агресії, підозрливості, стали схильними до маніпуляції чи пасивного пристосування до інших, що відображається на їх стилі спілкування і взаємодії з оточуючими людьми.

Негативний вплив війни на міжособистісні взаємини, характер спілкування між людьми відображається й на взаєминах молодого подружжя. Так, вирішуючи проблеми взаємної адаптації, пізнання один одного, налагодження взаємодії, молода сім'я перебуває під впливом стресу, тривоги, страху, які несе війна. Все це позначається на стосунках пари. Але при цьому, за таких складних умов саме сім'я має стати оазисом спокою, прийняття, розуміння та підтримки. Тому дослідження психологічних особливостей міжособистісних взаємин молодого подружжя та чинників впливу на задоволеність взаєминами є досить важливими та цінними.

Виклад основного матеріалу. Сім'я виконує не тільки репродуктивну, виховну, господарсько-побутову (економічну), рекреативну (відновлення), регулятивну функції, але й становить психологічний простір життєвого світу чоловіка та жінки, визначаючи якість їхнього життя та зумовлює переживання суб'єктивного відчуття благополуччя. Тому, вступаючи до шлюбу, важливо розуміти чинники, які сприятливо впливають на міжособистісні взаємини подружжя на різних етапах розвитку сім'ї. До прикладу, Є. Потапчук до таких відносить міжособистісну симпатію та

взаєморозуміння [1]. Л. Березовська їх доповнює такими факторами, як забезпечення можливості для самореалізації та особистісного зростання кожного з подружжя, надання особистісної свободи, що ґрунтується на довірі та повазі, розуміння та підтримки один одного [2, с. 63].

Також на успішність взаємин подружжя, на нашу думку, впливає психологічна сумісність, рівень освіченості партнерів, рольові очікування та домагання, єдність подружжя у поглядах на сімейне життя і спільні цінності, виховання дітей, на якості міжособистісних взаємин.

Важливим чинником впливу на гармонійність міжособистісних взаємин у подружжі, за В. Пілецьким, є адаптованість подружжя, пристосування чоловіка і дружини один до одного, спільність поглядів щодо розподілу домашніх обов'язків, виховання дітей та ін. [3].

Варто відзначити, що на стан міжособистісних взаємин впливає і вік сім'ї. Так, кожна родина проходить стадії, які детально описані у наукових джерелах, і на кожній з них відбуваються трансформації у стосунках. Для того, аби визначити вплив чинників на рівень задоволеності шлюбом у молодих сім'ях та сім'ях середнього віку, було проведено емпіричне дослідження, в якому взяли участь 15 подружніх пар, з них 7 пар – молодих (стаж до 3 років, вік подружжя до 30 років кожен партнер, загалом 14 осіб) і 8 пар – середнього віку (більше 10 років подружнього життя, вік партнерів – від 35 років і більше, загалом 16 осіб). Для респондентів було запропоновано пройти ряд опитувальників, серед яких: 1) «Методика діагностики міжособистісних відносин» (Т. Лірі); 2) опитувальник «Розуміння, емоційне тяжіння, авторитетність» (А. Волкова) та 3) «Опитувальник задоволеності шлюбом» (В. Столін, Т. Романова, Г. Бутенко).

Методика діагностики міжособистісних відносин (Т. Лірі) дала можливість вивчити стиль міжособистісних взаємин, а також виявити уявлення респондентів про себе, своє ideale «Я», ставлення до себе та оточуючих. Так, аналізуючи типи

міжособистісних взаємин (табл. 1), виявлено, що у молодих сім'ях більшість опитаних мають вияв кооперуючо-конвенційного типу (добро-зичливого, схильного до співпраці) (42,8%). Ці респонденти схильні до співробітництва, гнучкі у вирішенні проблем, компромісні у конфліктних ситуаціях, прагнуть допомагати іншим, толерантні і здатні до вияву теплоти у взаєминах. Такі показники мають 28,6% чоловіків і 57,1% жінок із молодих подружніх пар. Проте також виразно виявляються незалежно-домінуючий тип (у 21,4%) та авторитарний тип (у 14,3%). Ще по 7,1% опитаних із молодих подружніх пар мають вияви прямолінійно-агресивного, недовірливо-скептичного, залежно-слухняного типів.

Серед сімей середнього віку більшість має кооперуючо-конвенційний тип, найбільш оптимальний серед всіх досліджуваних типів (62,5%), ще по 12,2% мають незалежно-домінуючий та недовірливо-скептичний типи, а для 6,3% властивий авторитарний і прямолінійно-агресивний типи.

Авторитарний тип виявлено тільки у чоловіків (14,3%) з молодих сімей та 12,2% жінок із сімей середнього віку. Основними характеристиками цього типу є впевненість у собі, наполегливість, диктаторський, має властивості лідера, схильність навчати інших, бажання командувати іншими.

Незалежно-домінуючий тип виявлено у 28,6% чоловіків і 14,3% жінок із молодих сімей, а також у 25% чоловіків із сімей середнього віку. Представники цього типу мають такі характеристики: впевнені у собі, незалежні, егоцентричні, схильні

до конкуренції, розважливі, однак зарозумілі, хвалькуваті. Наявність такого типу у подружнього партнера не є оптимальним, а коли ним володіють обидва партнери – досягти згоди у взаєминах вкрай важко, адже кожен намагається досягти свого інтересу і втягує іншого в конфлікт.

Прямолінійно-агресивний тип мають 14,3% чоловіків із молодих сімей і 12,5% чоловіків із сімей середнього віку. Тобто цей тип властивий тільки для чоловіків. Вони відрізняються такими характеристиками, як: впертість, наполегливість, енергійність, вимогливість, прямолінійність, строгість і суворість в оцінці оточуючих, схильність у всьому звинувачувати інших, драгівливість.

Недовірливо-скептичний тип 14,3% жінок із молодих сімей та 25% жінок із сімей середнього віку, тобто тільки для жінок. Представниці цього типу мають такі характеристики: критичність до оточуючих, реалістичність у судженнях і діях, схильність до критики, розчарованість в людях, труднощі в міжособистісних контактах через підозрілість і страх поганого ставлення.

Покірно-сором'язливий тип не властивий для опитуваної вибірки респондентів, так само, як і альтруїстичний тип.

Залежний-слухняний тип мають тільки 14,3% жінок із молодих сімей, вони відрізняються такими характеристиками: конформність, слухняність, безпорадність, невпевненість у собі, переживання страхів, надмірна відповідальність, залежність від думки інших.

Опитувальник «Розуміння, емоційне тяжіння, авторитетність» (А. Волкова) було використано

Таблиця 1

Типи міжособистісних взаємин у подружніх парах (за методикою Т. Лірі)

Типи взаємин	Молоді сім'ї (7 пар, 14 осіб)		Чоловіки (7 осіб)		Жінки (7 осіб)		Сім'ї середнього віку (8 пар, 16 осіб)		Чоловіки (8 осіб)		Жінки (8 осіб)	
	п	%	п	%	п	%	п	%	п	%	п	%
1. Авторитарний (владно-лідируючий)	2	14,3%	2	28,6%			1	6,3%			1	12,5%
2. Незалежно-домінуючий	3	21,4%	2	28,6%	1	14,3%	2	12,5%	2	25%		
3. Прямолінійно-агресивний	1	7,1%	1	14,3%			1	6,3%	1	12,5%		
4. Недовірливо-скептичний	1	7,1%			1	14,3%	2	12,5%			2	25%
5. Покірно-сором'язливий												
6. Залежно-слухняний	1	7,1%			1	14,3%						
7. Кооперуючо-конвенційний	6	42,8%	2	28,6%	4	57,1%	10	62,5%	5	62,5%	5	62,5%
8. Альтруїстичний (відповідальний, щедрий)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

для оцінки ступеня розуміння, емоційної привабливості і поваги партнерів у шлюбі. Відтак, були отримані такі результати опитування подружніх пар (табл. 2).

Високий рівень розуміння виявлено у 35,7% молодих сімей та 56,3% сімей середнього віку. При цьому до високого рівня розуміння свого партнера схильні 42,8% чоловіків і 28,6% жінок із молодих сімей і значно більше подружніх партнерів у сім'ях середнього віку (50% чоловіків і 62,5% жінок).

Однак низький рівень розуміння виразно виявляється у 42,8% молодих сімей та 18,7% сімей середнього віку. Відсутність розуміння між партнерами виявлено у 42,8% чоловіків та 42,8% жінок із молодих сімей, і значно меншої кількості партнерів у сім'ях середнього віку (25% чоловіків і 12,5% жінок). Тобто можна зробити висновок, що у молодих сім'ях існує проблема із взаєморозумінням майже у половини опитаних подружніх пар.

Емоційна прихильність на високому рівні виявляється у 42,8% молодих подружніх пар, які кохають один одного (по 42,8% чоловіків і жінок). Також високий рівень емоційної прихильності виявлено у 43,7% сімей середнього віку (50% чоловіків і 37,5% жінок). Середній рівень емоційної прихильності мають 21,4% молодих сімей та 37,5% сімей середнього віку, а низький – виявлено у третини молодих подружніх пар (35,7%), та 18,7% сімей середнього віку. При цьому відсутність емоційної прихильності, труднощі із виявом позитивних емоцій до партнера мають 42,8% чоловіків та 28,6% жінок із молодих сімей, а також 25% чоловіків та 12,5% жінок

із сімей середнього віку. Ймовірно, що у молодих подружніх парах, де у партнерів встановлено низьку емоційну прихильність, були прийняті рішення про вступ до шлюбу через якісь зовнішні причини (вагітність партнерки, бажання відійти від батьківської сім'ї), тобто помітна недостатність мотивації до створення сім'ї саме з цим партнером. А в сім'ях середнього віку низька емоційна прихильність може пояснюватися або нещодавніми конфліктами та образами за поведінку партнера або фактом втрати емоційного зв'язку між подружжям («розлюбив / розлюбила»).

Однак спостерігаємо перевагу високого рівня поваги у 42,8% молодих сімей та 56,3% сімей середнього віку, що є оптимальним показником для успішності функціонування міжособистісних подружніх взаємин. По 42,8% чоловіків і жінок у молодих сім'ях та 50% чоловіків і 62,5% жінок сім'ях середнього віку мають високий рівень поваги до шлюбних партнерів. Середній рівень вияву поваги встановлено у 21,4% молодих подружніх пар та у 25% сімей середнього віку. А низьку повагу частіше виявляють партнери у молодих сім'ях (35,7%), ніж у сім'ях середнього віку (18,7%). Низький рівень поваги до партнера мають 42,8% чоловіків і 28,6% жінок у молодих сім'ях, а також 25% чоловіків і 12,5% жінок у сім'ях середнього віку.

Для підрахування середнього показника емоційного ставлення до партнера в опитуваних ми використали метод підрахунку середнього арифметичного і на основі цього сформувавши висновок про переважаючий середній і високий рівні оптимального емоційного ставлення до чоловіка / дружини у сім'ї.

Таблиця 2

Емоційне ставлення між партнерами у шлюбі (за методикою А. Волкової)

Рівні сформованості емоційного ставлення до партнера	Рівні	Молоді сім'ї (7 пар, 14 осіб)		Чоловіки (7 осіб)		Жінки (7 осіб)		Сім'ї середнього віку (8 пар, 16 осіб)		Чоловіки (8 осіб)		Жінки (8 осіб)	
		n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Розуміння	В	5	35,7%	3	42,8%	2	28,6%	9	56,3%	4	50%	5	62,5%
	С	3	21,4%	1	14,3%	2	28,6%	4	25%	2	25%	2	25%
	Н	6	42,8%	3	42,8%	3	42,8%	3	18,7%	2	25%	1	12,5%
Емоційна прихильність	В	6	42,8%	3	42,8%	3	42,8%	7	43,7%	4	50%	3	37,5%
	С	3	21,4%	1	14,3%	2	28,6%	6	37,5%	2	25%	4	50%
	Н	5	35,7%	3	42,8%	2	28,6%	3	18,7%	2	25%	1	12,5%
Повага	В	6	42,8%	3	42,8%	3	42,8%	9	56,3%	4	50%	5	62,5%
	С	3	21,4%	1	14,3%	1	28,6%	4	25%	2	25%	2	25%
	Н	5	35,7%	3	42,8%	2	28,6%	3	18,7%	2	25%	1	12,5%
Узагальнений рівень	В	6	42,8%	3	42,8%	3	42,8%	9	56,3%	4	50%	5	62,5%
	С	3	21,4%	1	14,3%	2	28,6%	4	25%	2	25%	2	25%
	Н	5	35,7%	3	42,8%	2	28,6%	3	18,7%	2	25%	1	12,5%

Переважає більшість опитуваних молодих сімей мають стійкі позитивні установки на емоційне ставлення до партнерів, їх розуміння, емоційну привабливість, повагу (42,8%). Чоловіки і жінки в молодих сім'ях мають подібні відповіді (по 42,8%). Серед сімей середнього віку 56,3% мають високий рівень розуміння, емоційної прихильності, поваги до партнера (50% чоловіків і 62,5% жінок).

Середній рівень оптимального емоційного ставлення виявлено у 21,% молодих сімей та 25% сімей середнього віку, які мають посередні показники розуміння і поваги, прихильності до партнера. Серед молодих сімей такі показники мають 14,3% чоловіків і 28,6% жінок, а в сім'ях середнього віку – по 25% чоловіків і жінок.

Низькі показники емоційного ставлення до партнера у шлюбі, прагнення до його розуміння, визнання емоційної значимості, прояву поваги мають 35,7% молодих сімей і значно менше сімей середнього віку (18,7%). При цьому низький рівень емоційного ставлення до шлюбного партнера властивий для 42,8% чоловіків та 28,6% жінок із молодих сімей, і виявляється у 25% чоловіків та 12,5% жінок із сімей середнього віку. тобто низький рівень розуміння, емоційної прихильності, поваги до партнера частіше властивий для чоловіків як у молодих сім'ях, так і в сім'ях середнього віку. А жінки частіше схильні до високого рівня вияву розуміння, емоційної прихильності, поваги до партнера.

Аналізуючи рівні сформованості емоційного ставлення до партнера у молодих подружніх парах та сім'ях середнього віку, бачимо, що більш оптимальні показники властиві для сімей середнього віку. Зокрема, високий рівень розуміння, емоційної прихильності, поваги до партнера властивий для 56,3% сімей середнього віку і 42,8% молодих сімей.

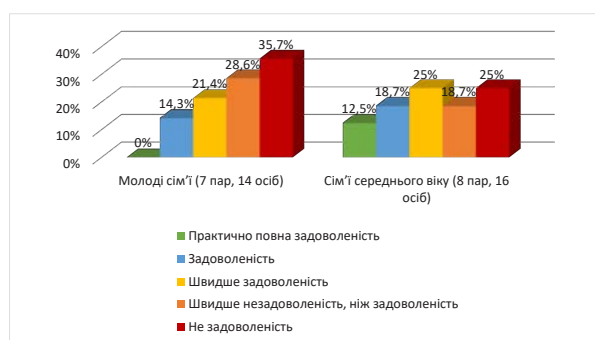
Середній рівень, посередні показники розуміння і поваги, прихильності встановлено у 21,4% молодих подружніх пар і 25% сімей середнього віку. А низький рівень, не розуміння, відсутність прихильності, не повага – виявлено переважно у молодих подружніх партнерів (35,7%), і значно менше подружніх пар із сімей середнього віку (18,7%).

Відтак, прояви розуміння, емоційної прихильності, поваги більш властиві для сімей середнього віку, а із опитаними молодими подружніми парами слід провести психологічну роботу, спрямовану на оптимізацію їх міжособистісних взаємин.

Опитувальник задоволеності шлюбом (В. Столін, Т. Романова, Г. Бутенко) спрямований на експрес-діагностику задоволеності або незадоволеності

ності шлюбом, узгодженості або неузгодженості цього показника у шлюбних партнерів. Його використання дало можливість виділити рівні задоволеності стосунками у парі (рис. 1).

Третина опитуваних із молодих сімей мають значну незадоволеність шлюбом і вважають, що їх сім'ю можна віднести до неблагополучної (35,7% респондентів). Аналізуючи думки чоловіків і жінок, помічаємо, що незадоволеність шлюбом висловлюють 42,8% чоловіків і 28,6% жінок. Очевидно, що у цих опитуваних подружніх пар переважають конфліктні взаємини у сім'ї. Серед сімей середнього віку не задоволеність шлюбом мають 25% опитаних (по 25% чоловіків і жінок).

Рис. 1. Показники задоволеності шлюбом у молодих подружніх парах і сім'ях середнього віку (за методикою В. Століна, Г. Бутенко, Т. Романової)

Зауважимо, що серед молодих подружніх партнерів частина сімей мають малих дітей, і частина жінок з дітьми виїхали за кордон, а тому ці сім'ї знаходяться у вимушеній розлуці. Ймовірно, через це так багато чоловіків, які мають незадоволеність шлюбом. А серед жінок невдоволеність подружніми взаєминами і шлюбом зростає через відсутність допомоги від чоловіка при вирішенні складних щоденних питань, пов'язаних із доглядом за дитиною, забезпечення матеріального добробуту сім'ї тощо.

Варто вказати й на значний прояв «швидше не задоволеності» шлюбом, який було встановлено у 28,6% опитаних молодих подружніх пар (28,6% чоловіків і 28,6% жінок). Можемо припустити, що у таких родинах спостерігаються загострення взаємин, конфліктні ситуації, однак вони намагаються вирішувати їх, тому надмірного загострення взаємин ще не відбулося. Серед сімей середнього віку швидше не задоволених – 18,7% (25% чоловіків та 12,5% жінок), які мають конфліктні характеристики взаємин між подружжям.

Часткова задоволеність і незадоволеність шлюбом (перехідні сім'ї) – не виявляється серед опитаних, та само, як і значна незадоволеність.

Для 21,4% опитаних молодих сімей характерні більш оптимальні показники – швидше задоволеність, що сполучається із показником «швидше благополучні сім'ї». Такої думки дотримуються 28,6% чоловіків і 14,3% жінок. В сім'ях середнього віку виявлено показник «швидше благополучні» у 25% опитаних (однаково по 25% чоловіків і 25% жінок). За власними спостереженнями – зазвичай таких подружніх пар найбільше, або ж ці результати характеризують сім'ю «в стані спокою», коли на сьогоднішній момент конфліктів немає, то всі задоволені подружнім життям, однак оскільки і чоловік, і дружина пам'ятають про їх нещодавні сутички – то надають перевагу відповідям щодо часткової задоволеності і незадоволеності шлюбом.

Найбільш оптимальні результати опитування – повну задоволеність шлюбом – демонструють тільки 12,5% сімей середнього віку (по 12,5% чоловіків і жінок). Ці подружні пари вміють вирішувати виникаючі проблеми і конфлікти. Задоволеність (показник «благополучні сім'ї») виявлено у 14,3% молодих сімей (і тільки у 28,6% жінок, чоловіки з цієї категорії опитаних не вказували на задоволення шлюбом). А серед сімей середнього віку показники задоволеності шлюбом мають 18,7% опитаних (12,5% чоловіків та 25% жінок).

Порівнюючи показники задоволеності шлюбом, помічаємо, що у сім'ях середнього віку частіше подружні партнери бувають задоволені сім'єю та різними сферами сімейного життя, а в молодих сім'ях – частіше спостерігається низька задоволеність шлюбом, часті конфлікти у взаєминах партнерів.

Висновки. Отже, зважаючи на складні умови виживання українського народу, питання збереження сімей та налагодження міжособистісних взаємин у кожній з них є важливою психологічною проблемою, яка потребує вирішення. Адже гармонійні взаємини подружніх партнерів є запорукою гарного психічного самопочуття жінок і чоловіків, виховання дітей у повних родинах, забезпечення добробуту для зростаючого покоління. Молоді подружні пари найбільше потребують підтримки та допомоги, оскільки саме вони найбільш ризикують дійти до розлучення через відсутність досвіду мирного вирішення конфліктів, недостатності адаптації один до одного, не узгодженості сімейних цінностей та рольових очікувань і домагань. Допомога психолога у кращому пізнанні себе та свого партнера, налагодженні взаємин у парі допоможе оптимізувати взаємодію чоловіка і дружини, сформувати їх сімейні традиції та забезпечити психотерапевтичність спілкування у подружній парі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Потапчук Є. М. Психологічна діагностика шлюбного потенціалу та міжособистісної сумісності з партнером : довідник сімейного психолога. Хмельницький : Видавництво «PolyLux design & print», 2020. 36 с.
2. Березовська Л. І. Соціально-педагогічні чинники сімейних взаємовідносин в умовах пандемії COVID-19. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського: наук. журнал*. Одеса : ПНПУ ім. К. Д. Ушинського, 2021. № 1 (134). С. 61–68.
3. Пілецький В. Соціально-психологічне розуміння суб'єктивного благополуччя особистості в шлюбі. *Збірник наук. пр. Психологія*. 2016. Вип. 21. С. 112–119.